

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Městský soud v Praze rozhodl v senátě složeném z předsedy Mgr. Marka Bedřicha a soudců JUDr. Jitky Hroudové a Mgr. Marka Zimy ve věci

žalobkyně: **L. K.**, narozená X,
bytem X
zastoupená obecným zmocněncem Ligou lidských práv, IČ 266 00315
se sídlem Burešova 615/6, 602 00 Brno

proti
žalovanému: **Ministerstvo zdravotnictví**
sídlem Palackého náměstí 375/4, 128 01 Praha 2

v řízení o žalobě proti rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 14. 6. 2024, č. j. MZDR 23963/2023-3/PRO

takto:

- I. Rozhodnutí ministra zdravotnictví ze dne 14. 6. 2024, č. j. MZDR 23963/2023-3/PRO, a rozhodnutí žalovaného ze dne 24. 7. 2024, č.j. MZDR 20368/2022-10/PRO, se zrušují a věc se vrací žalovanému k dalšímu řízení.
- II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.

Shodu s prvopisem potvrzuje: Z. F.

Odůvodnění:

Vymezení věci

1. Žalobkyně se žalobou podanou u Městského soudu v Praze domáhá přezkoumání a zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí ministra zdravotnictví (dále také „ministr“), jímž byl zamítnut rozklad žalobkyně proti rozhodnutí žalovaného ze dne 24. 7. 2023, č. j. MZDR 20368/2022-10/PRO, (dále též „prvostupňové rozhodnutí“). Tímto rozhodnutím byla zamítnuta žádost žalobkyně o poskytnutí jednorázové peněžité částky za protiprávní sterilizaci podle zákona č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžité částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o odškodnění protiprávních sterilizací“). Důvodem zamítnutí žádosti žalobkyně byla skutečnost, že sterilizace byla žalobkyni provedena na její vlastní žádost a po povolení sterilizační komise, a poskytovatel zdravotních služeb tak postupoval v souladu s tehdy platnými předpisy.

Žalobní body

2. Žalobkyně vznesla tyto žalobní námitky:
 - I. Nesprávné posouzení naplnění zákonných podmínek sterilizace
 - II. Nesprávné posouzení odmítnutí vyslechnutí navrženého svědka
 - III. Nezohlednění účelu zákona o odškodnění protiprávních sterilizací
 - IV. Nezákonnost prvoinstančního rozhodnutí
3. V první žalobní námitce žalobkyně uvedla, že sterilizace jí byla provedena v roce 1984, tudíž je zákonnost tohoto zákroku nutno posuzovat podle tehdy platné právní úpravy, tj. podle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu a jeho prováděcích předpisů, (dále jen „zákon č. 20/1966 Sb.“ nebo „zákon o péči o zdraví lidu“). Žalobkyně rekapitulovala jeho úpravu v ustanovení § 27, jakož i navazující úpravu směrnice č. LP-252.3-19.11.71 o provádění sterilizace (dále jen „Směrnice“), zejména pak konkrétní podmínky, za nichž bylo možno posoudit provedenou sterilizaci na zdravých pohlavních orgánech ženy, za souladnou s právními předpisy. Jedná se o souhlas nebo vlastní žádost dotčené osoby o provedení sterilizace, existence indikace odůvodňující provedení sterilizace a písemné poučení osoby a její písemné prohlášení o poučení o následcích provedení zákroku. Poslední z podmínek, tj. písemné poučení osoby o následcích zákroku a jeho nezvratnosti a podpis prohlášení osoby, že toto bere na vědomí, však dle názoru žalobkyně v jejím případě naplněna nebyla.
4. Žalobkyně má za to, že nebylo prokázáno, že byla o pravé povaze sterilizace a její nezvratnosti poučena. Na rozdíl od ministra zdravotnictví se nedomnívá, že z věty „žádám o provedení sterilizace, tj. takové operace, abych již více neotěhotněla“ vyplývá, že měla žalobkyně zájem o trvalé a nezvratné zbavení možnosti otěhotnět. Dalšímu otěhotnění může taktéž zabránit nitroděložní tělísko, jiná hormonální, popřípadě bariérová antikoncepce. Ze zdravotnické dokumentace není patrné, že by si žalobkyně byla vědoma toho, že operačně lze zabránit dalšímu otěhotnění pouze trvale a nevratně. Ve zdravotnické dokumentaci se navíc nenachází informovaný souhlas, ve kterém by byla žalobkyně o nezvratnosti zákroku sterilizace informována.

Shodu s prvopisem potvrzuje: Z. F.

5. Má za to, že je na místě její odškodnění jednorázovou peněžitou částkou, a to zejména s ohledem na výklad § 3 odst. 1 a 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací, kvůli absenci jejího souhlasu. Žalobkyně také odkázala na názor veřejného ochránce práv vyjádřený ve stanovisku sp. zn. 3099/2004/VOP/PM. Kromě absence řádného poučení zdůraznila, že podepisovala žádost o provedení sterilizace, která jí navíc byla předložena v již předtištěné podobě, den po porodu a bolestivém operačním výkonu, a to pouhý den před provedenou sterilizací. Žalobkyně se neztotožňuje se závěrem ministra o tom, že nemohla podstoupit sterilizaci pod nátlakem a v časové tísní, jelikož se v Průkazce pro těhotné nachází záznam ze dne 19. 4. 1984 o *“sepsané sterilizaci”*. Tento záznam, který není jako jediný v Průkazce pro těhotné podepsán lékařem, sám o sobě neprokazuje, že by žalobkyně byla s několikátýdenním předstihem řádně informována o povaze zákroku, nebo že by o něj snad sama požádala. Není bez dalšího zřejmé, co se formulací *“sepsání sterilizace”* myslí, jelikož žádost o provedení sterilizace i protokol o žádosti o povolení sterilizace jsou datovány až ke dni 7. 5. 1984. Ani z nich však nevyplývá, že by si žalobkyně byla vědoma pravé povahy zákroku, zejména pak jeho nereparability. Časová tíseň v souvislosti s předloženou již předtištěnou žádostí o provedení sterilizace a nedostatečným poučením, jak žalobkyně uvádí výše, zakládá důvodné podezření, že udělení souhlasu v případě žalobkyně nebylo svobodné a vážné.
6. K odmítnutí výsledku svědka namítla, že správní orgány postupovaly v rozporu se zásadou materiální pravdy. Žalobkyni vytýkají, že neuvedla, jaké konkrétní události byl svědek svědkem. To pak specifikovala až v řízení o rozkladu v rozporu se zásadou koncentrace řízení. Žalobkyně uvedené nedostatky ve svém postupu nerozporuje. Je však přesvědčena, že ministerstvo mělo samo předvolat svědka, pokud bylo důvodné se domnívat, že může prokázat tvrzení žalobkyně. A to i přesto, že žalobkyně konkrétní tvrzení ve svých podáních přímo nespecifikovala. O to více, pokud je žalobkyně právním laikem, který v prvoinstančním řízení nebyl zastoupen právním zástupcem. Z korespondence mezi žalobkyní a ministerstvem bylo zřejmé, že se žalobkyně snažila spolupracovat s ministerstvem v míře, které v řízení s ohledem na její osobní poměry rozuměla. Žalobkyně navrhovala výpověď svého manžela jako svědka dvakrát, přičemž podruhé se jednalo o reakci na výzvu, aby doložila své tvrzení o vyplacení částky 2 000 Kčs za provedení sterilizace. Z tohoto důvodu a vzhledem k poměru svědka k žalobkyni se bylo možné důvodně domnívat, že mohl dosvědčit vyplacení tvrzené dávky.
7. Žalobkyně dále odkazuje v obecném směru také na nutnost zohlednění účelu samotného zákona o odškodnění protiprávních sterilizací, na což ale žalovaný zcela rezignoval.
8. Za nezákonné pak žalobkyně považuje i prvostupňové rozhodnutí, neboť většina vytýkaných vad nastala již v této fázi rozhodování. Navrhla proto zrušení i tohoto rozhodnutí.

Vyjádření žalovaného správního orgánu

9. Žalovaný v zaslaném vyjádření odkázal plně na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

Obsah správního spisu

10. Ze správního spisu předloženého žalovaným správním orgánem soud zjistil, že dne 1. 7. 2022 podala žalobkyně na ministerstvo zdravotnictví žádost o odškodnění protiprávních sterilizací. K žádosti žalobkyně přiložila zdravotnickou dokumentaci, ze které vyplynulo, že ke zdravotnímu výkonu zabráňujícímu oplodnění (sterilizaci) došlo dne 8. 5. 1984

v Krajské zdravotní – Nemocnice Chomutov. V žádosti žalobkyně uvedla, že dne 6. 5. 1984 v nemocnici porodila dceru, přičemž zde byla následně dne 8. 5. 1984 sterilizována, aniž by jí byly podány nezbytné informace. Podle tvrzení žadatelky jí v nemocnici „dali ... podepsat nějaký papír, který ... ani nečetla, v těch bolestech nebyla schopná číst, ale se sterilizací nesouhlasila.“ Zdravotníci na žadatelku údajně „velice naléhali, a přesvědčovali [ji], že to není nic špatného a že [její] život bude normální a že má děti dost.“ Žalobkyně v něm uvádí, že slovo „sterilizace“ nikdy před tím neslyšela. O sterilizaci 19. 4. 1984 nežádala. Dále uvedla, že druhý den po porodu šla znovu na sál, ale netušila proč. O tom, že podstoupila sterilizaci, se dozvěděla až při propouštění z nemocnice. Bylo jí 31 let, manželovi 24, později chtěl děti, ona už mu je dát nemohla, a tak měli problémy v soužití. Následně přišla o dělohu a štítnou žlázu a myslí si, že se její zdravotní stav zhoršil právě po sterilizaci.

11. Ministerstvo zdravotnictví vyžádalo od poskytovatele zdravotních služeb kopii zdravotnické dokumentace žalobkyně týkající se provedení zdravotního výkonu sterilizace, ze které vyplynulo, že dne 8. 5. 1984 byla žalobkyni provedena sterilizace, kdy součást zdravotnické dokumentace tvoří žádost o povolení provedení sterilizace ze dne 7. 5. 1984, která je podepsána žalobkyní. Ve zdravotnické dokumentaci je založen také protokol o žádosti o povolení provedení sterilizace žalobkyně ze dne 7. 5. 1984 s příslušnými podpisy sterilizační komise.
12. Žalobkyně byla písemností ze dne 18. 10. 2022 ministerstvem vyrozuměna o svém právu vyjádřit se k podkladům rozhodnutí, navrhnout další důkazy k prokázání svého nároku nebo činit jiné návrhy, a o právu nahlédnout do spisové dokumentace ve lhůtě do 10 dnů ode dne doručení předmětného oznámení. V této lhůtě žalobkyně žádného z uvedených práv nevyužila. Žalobkyně byla touto písemností rovněž informována, že v řízení byla kromě jí zaslaných podkladů opatřena kopie zdravotnické dokumentace poskytovatele zdravotních služeb.
13. Žalobkyně byla dále písemností ze dne 15. 3. 2023 ministerstvem opětovně poučena o svých právech a povinnostech v řízení, a to zejména o své povinnosti označit listiny a jiné důkazní prostředky, kterých se na podporu svého nároku dovolává podle § 6 odst. 1 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací, dále o svém právu navrhnout další důkazy a o právu seznámit se s podklady před vydáním rozhodnutí. Zároveň byla žalobkyně poučena o ukončení shromažďování podkladů ze strany ministerstva ve smyslu § 36 odst. 3 správního řádu, tj. že po uplynutí stanovené lhůty bude přistoupeno k vydání rozhodnutí ve věci.
14. Dne 30. 3. 2023 zaslala žalobkyně k ministerstvu dopis „Doplnění žádosti o odškodnění za nevyžádanou sterilizaci“, v němž uvádí, že žádné další písemnosti už nemá a že jediným svědkem je její manžel J. K., aniž uvedla, čeho konkrétně měl být její manžel svědkem. Ve svém dopise žalobkyně dále tvrdila novou skutečnost, že jí „vyplatili 2 000 Kč za ten zákrok“, ačkoliv o to „vůbec ... nestála.“
15. Následně byla písemností ministerstva ze dne 30. 3. 2023 žalobkyně vyzvána, aby své tvrzení o vyplacení částky 2 000 Kč za provedení zdravotního výkonu sterilizace doložila důkazním prostředkem, a to ve lhůtě 10 dnů ode dne doručení předmětné výzvy. Žalobkyně byla rovněž opětovně poučena o svých právech a povinnostech a o tom, že ve smyslu § 36 odst. 3 správního řádu bude po uplynutí stanovené lhůty přistoupeno k vydání rozhodnutí ve věci. Tato výzva byla žalobkyni doručena do vlastních rukou dne 6. 4. 2023.

Shodu s prvopisem potvrzuje: Z. F.

16. Na uvedenou výzvu žalobkyně odpověděla dopisem podaným ministerstvu dne 13. 4. 2023, v němž uvádí, že své tvrzení o vyplacení částky za zákrok sterilizace nemůže doložit. Žalobkyně i nyní tvrdila, že jediným svědkem z její strany je její manžel J. K., avšak ani nyní neuvedla, čemu konkrétně měl být tento svědek přítomen.
17. Dne 24. 7. 2023 vydalo ministerstvo rozhodnutí, kterým žádost žalobkyně o poskytnutí jednorázové peněžní částky za protiprávní sterilizaci zamítlo.
18. Proti tomuto rozhodnutí podala žalobkyně rozklad, který byl dne 4. 9. 2023 projednán rozkladovou komisí. Ministr zdravotnictví rozhodl napadeným rozhodnutím tak, že rozklad jako nedůvodný zamítl, když žádnou z námitek uvedených v rozkladu neshledal důvodnou.

Jednání před soudem

19. Při ústním jednání setrvali účastníci na svých dosavadních stanoviscích.

Posouzení věci soudem

20. Městský soud v Praze ověřil, že žaloba byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou, a splňuje všechny formální náležitosti na ni kladené. Soud přezkoumal žalobou napadené rozhodnutí i řízení, které jeho vydání předcházelo, v rozsahu žalobních bodů, kterými je vázán, jakož i z pohledu vad, k nimž je povinen přihlédnout z úřední povinnosti (ustanovení § 75 odst. 1 a 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve znění pozdějších předpisů – dále jen „s. ř. s.“); přitom vycházel ze skutkového a právního stavu v době vydání rozhodnutí.
21. Žaloba je důvodná.
22. Předmětem sporu je otázka, zda má žalobkyně nárok na poskytnutí jednorázové peněžní částky za protiprávní sterilizaci podle zákona o odškodnění protiprávních sterilizací. Žalobkyně zejména namítá, že nebyla splněna třetí podmínka pro to, aby bylo sterilizaci na zdravých pohlavních orgánech možno považovat za provedenou v souladu s tehdejší právní úpravou, neboť nebyla písemně poučena o nezvratnosti sterilizačního zákroku.
23. Soud předně konstatuje, že ve skutkově obdobných věcech již opakovaně rozhodoval (např. rozsudky ze dne 15. 11. 2022, č.j. 14 Ad 9/2022-33, ze dne 28. 2. 2023, č.j. 6 Ad 14/2022-27, nebo rozsudek ze dne 14. 2. 2024, č.j. 8 Ad 20/2022-41). Nyní rozhodující senát se závěry uvedenými v těchto rozsudcích ztotožňuje, když neshledal důvody, pro které by se od nich měl odchýlit. Rozsudek nyní rozhodujícího senátu ze dne 26. 3. 2024, č.j. 11 Ad 2/2023-59, pak potvrdil Nejvyšší správní soud (dále jen „NSS“) rozsudkem ze dne 14. 11. 2024, č.j. 5 As 95/2024-39, všechna citová soudní rozhodnutí jsou dostupná na www.nssoud.cz). I z tohoto rozsudku proto soud nyní vycházel.

Právní rámec věci

24. Podle § 23 odst. 1 věta první zákona o péči o zdraví lidu „Zdravotnický pracovník způsobilý k výkonu příslušného zdravotnického povolání informuje pacienta, popřípadě další osoby v souladu s § 67b odst. 12 písm. d), o účelu a povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, jakož i o jeho důsledcích, alternativách a rizicích.“
25. Podle § 27 zákona o péči o zdraví lidu „Sterilizace se smí provést jen se souhlasem nebo na vlastní žádost osoby, u níž má být sterilizace provedena, a to za podmínek stanovených ministerstvem zdravotnictví.“

Shodu s prvopisem potvrzuje: Z. F.

26. Podmínky (na něž odkazuje § 27 zákona o péči o zdraví lidu) byly stanoveny směrnicí ministerstva o provádění sterilizace ze dne 17. 12. 1971, č.LP-252.3-19.11.71. publikované ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví č. 1-2 ze dne 29. února 1972 (dále jen „směrnice“).
27. Podle § 2 písm. b) směrnice *„Sterilizace je přípustná, provádí-li se ve zdravotnickém zařízení na vlastní žádost nebo se souhlasem osoby, u níž má být sterilizace provedena, na zdravých pohlavních orgánech ženy, jestliže by těhotenství nebo porod vážně ohrozily život ženy nebo jí způsobily těžkou a trvalou poruchu zdraví.“*
28. Podle § 3 věta před středníkem směrnice *„Seznam indikací, jež mohou být důvodem k provedení sterilizace podle § 2 písm. b) až f), je v příloze těchto směrnic;“*
29. Podle § 5 odst. 1 písm. b) věta první směrnice *„O tom, že sterilizace je indikována, rozhoduje: v případech podle § 2 písm. b) až g) lékařská komise k tomu účelu ustavená (sterilizační komise).“*
30. Podle § 11 směrnice *„Je-li o žádosti rozhodnuto kladně, pošle předseda žadatelku (žadatele) s doporučením na ženské (urologické nebo chirurgické) oddělení, jehož vedoucí je členem komise. Zároveň tam zašle opis protokolu, který se stane součástí chorobopisu. Před zákrokem podepíše osoba, u níž má být sterilizace provedena, popřípadě její zákonný zástupce (opatrovník), prohlášení, že s provedením sterilizace souhlasí a že bere na vědomí písemné poučení o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparaibilní.“*
31. Podle oddílu XIV. bod 3. Příl. Seznam indikací, jež mohou být důvodem k provedení sterilizace ke směrnici byla Indikace porodnicko-gynekologická: *„Při více dětech, do 35. roku po čtyřech dětech, u žen po 35. roku věku po třech dětech.“*
32. Podle § 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací *„Oprávněnou osobou je fyzická osoba, která se podrobila v období od 1. července 1966 do 31. března 2012 (dále jen "rozhodné období") ve zdravotnickém zařízení na území, které je součástí území České republiky, sterilizaci v rozporu s právem.“*
33. Podle § 3 odst. 1 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací *„Sterilizací v rozporu s právem se pro účely tohoto zákona rozumí zdravotní výkon zabraňující plodnosti, k jehož provedení oprávněná osoba neudělila souhlas, nebo souhlas udělila při takovém porušení právních předpisů upravujících v rozhodném období provedení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti anebo za takových okolností, jež vylučují nebo vážně narušují svobodu a prostotu omylu uděleného souhlasu.“*
34. Podle § 3 odst. 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací *„Porušením právních předpisů a okolnostmi podle odstavce 1 se rozumí zejména působení na oprávněnou osobou v podobě jakéhokoli nátlaku, donucení či přesvědčování, aby se zdravotnímu výkonu zabraňujícímu plodnosti podrobila, jakož i skutečnost, že oprávněná osoba nebyla srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích.“*
35. Podle § 3 odst. 3 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací *„Má se za to, že podmínky podle odstavce 1 jsou splněny, pokud v souvislosti s provedením zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti byla oprávněné osobě poskytnuta dávka podle předpisů o sociálním zabezpečení, jejíž poskytnutí bylo vázáno na podstoupení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnost.“*

Shodu s prvopisem potvrzuje: Z. F.

36. Podle § 4 odst. 1 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací „*Oprávněná osoba má nárok na poskytnutí jednorázové peněžní částky ve výši 300 000 Kč (dále jen "nárok").*“
37. Podle § 5 odst. 1 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací „*O přiznání nároku rozhoduje ministerstvo.*“
38. Podle § 5 odst. 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací „*Na řízení o přiznání nároku se použije správní řád, pokud tento zákon nestanoví jinak.*“

Zákonné podmínky pro provedení sterilizace

39. Mezi účastníky není sporné, že žalobkyně žádost o sterilizaci podepsala.
40. Žalobkyně v podané žalobě zejména namítá, že její žádosti o odškodnění mělo být vyhověno, neboť nebyla splněna podmínka písemného poučení o následcích a míře reparability provedeného zákroku, když tento nedostatek nemůže zhojit ani existence žádosti o provedení sterilizace, ani schválení této žádosti ze strany sterilizační komise.
41. V případech, kdy byla provedena sterilizace na zdravých pohlavních orgánech ženy, bylo nutné, aby v souladu s § 27 odst. 1 zákona o péči o zdraví lidu a § 2 písm. b) až g) směrnice ve spojení s § 5 odst. 1 písm. b) směrnice žadatelka o sterilizaci požádala a následně o ní rozhodla sterilizační komise.
42. Podle § 11 směrnice, na který zákon o zdraví lidu výslovně odkazuje, dále platilo, že po schválení sterilizace sterilizační komisí a před uskutečněním samotného sterilizačního zákroku podepíše osoba, u níž má být sterilizace provedena, popřípadě její zákonný zástupce (opatrovník), prohlášení, že s provedením sterilizace souhlasí a že bere na vědomí písemné poučení o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparabilní
43. Směrnice tedy vyžadovala tři kroky, které vedly k tomu, aby mohl být zákrok proveden. Prvním bylo podání žádosti, druhým schválení komisí a třetím byl podpis *Prohlášení, že s provedením sterilizace souhlasí a že bere na vědomí písemné poučení o tom, do jaké míry je sterilizační zákrok reparabilní.* Současně však podle zákona o péči o zdraví lidu měla být zároveň poučena o účelu a povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, jakož i o jeho důsledcích, alternativách a rizicích ve smyslu § 23 zákona o péči o zdraví lidu.
44. Soud poté, co se seznámil s obsahem spisového materiálu, ověřil, že ve spise se nachází listina nazvaná *Žádost o provedení sterilizace* ze dne 7. 5. 1984, která je strojově předvyplněná a podepsaná žalobkyní. Strojově předvyplněný text uvádí: „*Žádám o povolení provedení sterilizace, tj. takové operace, abych již více neotěhotněla. Rodila jsem 5x, mám 5 živých dětí, 1x jsem měla umělé přerušování těhotenství.*“
45. Součástí zdravotnické dokumentace je i *Protokol o žádosti o povolení provedení sterilizace.* Dle stanoviska členů komise žalobkyně splňovala podmínky k povolení sterilizace podle indikace XIV. odst. 3 přílohy směrnice. V rozhodnutí je uvedeno, že žádosti žalobkyně o sterilizaci se vyhovuje.
46. Zdravotní dokumentace, která je součástí správního spisu, však neobsahuje žádný dokument o tom, co je sterilizace a v čem spočívá (*zneprůchodnění vejcovodů nebo jejich odstranění, zda je operativně reparabilní, zda může dojít k otěhotnění umělým oplodněním, její důsledky pro menstruační cyklus a sexuální život*). S ohledem na to, o jak závažný zákrok z hlediska jeho vlivu nejenom na zdraví, ale i na rodinný, sociální a psychický život žalobkyně jde, bylo nutné, aby žadatelka o sterilizaci byla o následcích řádně poučena.

Shodu s prvopisem potvrzuje: Z. F.

K tomu však v projednávané věci nedošlo, když ze spisu nevyplývá, že by žalobkyně byla poučena, a to nejenom o operačním zákroku, ale i o sterilizaci samotné, tj. o způsobu, jak bude zákrok proveden, o jeho alternativách a všech důsledcích.

47. Takovým poučením nemůže být dle soudu ani zápis v Průkazce pro těhotné, kde je uvedeno u data 19. 4. 1984 „sepsaná sterilizace“, a na který v napadeném rozhodnutí odkazuje ministr, neboť vůbec není patrné, jak by tímto neurčitým zápisem mohla být žalobkyně o následcích sterilizace poučena.
48. Soud proto rozhodně nemůže souhlasit se závěrem žalovaného uvedeným v napadeném rozhodnutí, že podepsáním Žádosti o provedení sterilizace byly splněny podmínky tehdy platného zákona o zdraví lidu. Zákonodárce totiž výslovně uvádí v § 3 odst. 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací, že *porušením právních předpisů a okolnostmi podle odstavce 1 se rozumí ... i skutečnost, že oprávněná osoba nebyla srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o svém zdravotním stavu a o účelu, povaze, předpokládaném přínosu, možných důsledcích a rizicích navrhovaného zdravotního výkonu a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích.*
49. Městský soud proto na základě výše uvedeného dospěl k závěru, že žalobkyně nebyla ve smyslu § 3 odst. 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací srozumitelným způsobem a v dostatečném rozsahu informována o účelu (nakolik je sterilizace jako antikoncepce stoprocentní), povaze (o způsobu provedení sterilizace tj. zneprůchodnění vejcovodů – jak? nebo jejich celé odstranění?), možných důsledcích (vliv na menstruační cyklus a sexuální život, možnost otěhotnět jen umělým oplodněním, které není zcela jisté, a které si bude muset hradit sama) a o jiných možnostech řešení zdravotního stavu, jejich vhodnosti, přínosech a rizicích (jiný druh antikoncepce jeho přínosy a rizika).
50. Městský soud proto na základě výše uvedeného uzavírá, že absence poučení žalobkyně o míře reparability zákroku měla být důvodem pro poskytnutí jednorázové peněžní částky žalobkyni. Pokud žalovaný i přes tento nedostatek žádosti o odškodnění nevyhověl, je jeho rozhodnutí nezákonné.

Účel zákona o odškodnění protiprávních sterilizací

51. Žalobkyně také namítla, že ministr v napadeném rozhodnutí podle jejího názoru vůbec nezohlednil materiální stránku věci a primární a nejdůležitější účel zákona o odškodnění, kterým je odškodnění obětí protiprávních sterilizací, kterého již není možné jinak právně dosáhnout.
52. Soud ve shodě s důvodovou zprávou k zákonu o odškodnění nezákonných sterilizací předně zdůrazňuje, že protiprávní sterilizace představují závažný zásah do základních lidských práv, jako je právo na ochranu života a zdraví, právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí či právo na rodinný život. V tomto směru již dříve Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že státy mají pozitivní povinnost chránit fyzickou integritu pacientů a poskytnout obětem nedbalostních lékařských zákroků přístup k řízením umožňujícím jim v odůvodněných případech přiznat náhradu škody (rozsudek ze dne 2. 5. 2017 ve věci J. proti Chorvatsku, stížnost č. 30376/13). To platí tím spíše u úmyslných zásahů do fyzické integrity jednotlivce ze strany nemocnice nebo lékaře (rozsudek ze dne 2. 6. 2009 ve věci C. proti Rumunsku, stížnost č. 31675/04). A pozitivní povinnost státu chránit osoby před zakázaným špatným zacházením byla Evropským soudem pro lidská práva výslovně shledána také v kontextu sterilizace romské ženy bez informovaného

Shodu s prvopisem potvrzuje: Z. F.

souhlasu (viz rozsudek ze dne 8. 11. 2011 ve věci V. C. proti Slovensku, stížnost č. 18968/07). V naposledy citovaném rozsudku Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že provedení sterilizace bez souhlasu dospělé osoby plně způsobilé k právním úkonům je neslučitelné s požadavkem na respektování svobody a důstojnosti lidské bytosti, což je jedna ze základních zásad, na nichž je založena Úmluva. Na základě toho dospěl k závěru, že způsob, jakým byla sterilizace provedena, byl způsobilý u stěžovatelky vzbudit pocity strachu, obav a méněcennosti, stejně jako dlouhodobého utrpení. Ačkoliv nic nenasvědčuje tomu, že by zdravotnický personál jednal s úmyslem špatně zacházet se žalobkyní, hrubě ignoroval její právo na sebeurčení a svobodnou volbu. Takové jednání vedlo k porušení čl. 3 Úmluvy, dle kterého nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

53. Provedení nezákonné sterilizace tedy představuje razantní a nesouměřitelný zásah do základních práv ženy, u které byla provedena. A nelze rozporovat, že odpovědným za tyto protiprávní zákroky byl v daných případech stát. Důvodová zpráva k zákonu o odškodnění nezákonných sterilizací takto výslovně uvedla: *„za jejich provádění je odpovědný stát, který nepřijal dostatečnou právní úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací, která by zaručovala důsledné dodržování práv pacientů, a umožnil tak jejich porušování. V některých případech pak dokonce sám stát, resp. jeho sociální pracovníci při výkonu sociální práce poškozené osoby motivovaly k podstoupení sterilizace jako eugenického opatření „v zájmu populace“. Rovněž za takové jednání je odpovědný stát. Právě stát by proto měl zajistit efektivní prostředek nápravy.“*
54. S uvedeným konstatováním se soud naprosto ztotožňuje a považuje jej za přiznání státu o jeho selhání, včetně uvědomění si nezbytnosti vyvodit z tohoto pochybení odpovědnost. Soud proto vnímá přijetí zákona o odškodnění nezákonných sterilizací jako pozitivní závazek státu odškodnit osoby, vůči nimž bylo v minulosti postupováno v rozporu s právem. Takto též důvodová zpráva přílehlavě konstatuje, že *„další cíl pak směřuje k převzetí odpovědnosti státu za dříve způsobené zásahy do základních lidských práv. Vláda sice již dříve vyjádřila lítost nad prováděním sterilizací bez informovaného souhlasu, ovšem teprve ochota státu oběti těchto činů odškodnit, projevená v podobě přijetí předkládaného zákona, může být chápána jako skutečné převzetí odpovědnosti za dřívější porušování lidských práv. Teprve tento odpovědný postoj může vést k nezbytnému vyrovnání se se skutečností, že v České republice k popsáním neoprávněným zásahům docházelo, a k jasnému vyjádření, že provádění protiprávních sterilizací, jak jsou popsány mimo jiné ve Stanovisku VOP, představuje jednání, které současný stát považuje za nepřijatelné.“*
55. Zákon o odškodnění nezákonných sterilizací tedy představuje normotvorné vyrovnání se státu s jeho předchozími pochybeními, které vedly k razantnímu zásahu do základních práv žen, u kterých byla provedena sterilizace bez patřičného souhlasu. Stát prostřednictvím přijatého zákona uznal své pochybení a deklaroval, že je připraven za tuto chybu vyplatit poškozeným osobám odškodnění, které by alespoň zčásti zmírnilo útrapy jim způsobené. Uvedená východiska přitom musí nalézt odraz při interpretaci a aplikaci přijatého zákona. Prostředek nápravy se nenaplnuje pouze zákonnou kodifikací možnosti požádat o odškodnění za nezákonně provedenou sterilizaci, ale právě až aplikací tohoto zákona na jednotlivé případy. V každém jednotlivém případě musí mít žalovaný na mysli skutečnost, že to byl stát, kdo v minulosti selhal, přičemž vyjádření vůle odčinit nastalé pochybení musí nalézt odraz ve způsobu jeho rozhodování a v přístupu k žadatelkám.

Rozhodující správní orgán musí mít na paměti, že možnost získání odškodnění musí představovat efektivní prostředek nápravy, po kterém volá důvodová zpráva.

56. Ve světle shora uvedených východisek soud posoudil žalobou napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že argumentace ministra zdravotnictví a správního orgánu I. stupně se mýjí s účelem zákona o odškodnění nezákonných sterilizací, a je také v rozporu se zákonem o odškodnění protiprávních sterilizací.

Nesprávné posouzení návrhu na výslech svědka

57. Soud však neshledal důvodnou námitku žalobkyně ohledně nesprávného posouzení návrhu na výslech svědka, manžela žalobkyně. Žalobkyně je přesvědčena o tom, že jejímu návrhu mělo být vyhověno, i když neuvedla, k čemu má být svědek vyslechnut. Z obsahu spisu je patrné, že žalobkyně svým návrhem reagovala na písemné poučení ze dne 15. 3. 2023, kterým jí ministerstvo vyrozumělo o jejím právu navrhnout důkazy s tím, že „[v] případě návrhu na svědeckou výpověď je zapotřebí dostatečně konkrétně identifikovat navrhovaného svědka ... a současně uvést, kterou z tvrzených skutečností může svědek svou výpovědí doložit a z jakého důvodu tomu tak je, tj. čeho konkrétně byla osoba přímým svědkem.“
58. Žalobkyně následně ve svém dopise ze dne 30. 3. 2023 uvedla, že „jediným svědkem je [její] manžel J. K., nar. X“ a že svědky by případně mohly být sestřičky a lékaři, ale že nezná jejich jména. Vzhledem k tomu, že z tohoto tvrzení nevyplývá, jak konkrétně by manžel žadatelky mohl přispět k objasnění okolností provedení zdravotního výkonu sterilizace, byla žalobkyně v návaznosti na svůj dopis písemností ministerstva ze dne 30. 3. 2023 opětovně podrobně poučena o náležitostech návrhu svědecké výpovědi.
59. Žalobkyně však ani ve svém dopise následně poslaném ministerstvu dne 13. 4. 2023 žádným způsobem neupřesnila, jakých událostí měl být její manžel svědkem (např. zda byl svědkem podepsání žádosti o sterilizaci či zda byl alespoň přítomen při hospitalizaci žadatelky v nemocnici apod.). Žadatelka pouze doplnila rodné číslo a bydliště navrhovaného svědka.
60. Z výše uvedeného je patrné, že žalovaný vedl žalobkyni k tomu, aby specifikovala skutečnosti, ke kterým má být svědek vyslechnut. To však žalobkyně neučinila. Proto pokud ministerstvo následně k předvolání navrhovaného svědka nepřistoupilo, jelikož neshledalo, že by jeho výslech mohl, jakkoliv přispět k doložení skutečností tvrzených žalobkyní, když tato přes opětovné výzvy neuvedla, čeho měl být její manžel svědkem, nelze tomuto postupu nic vytknout. Za situace, kdy z žalobkynina návrhu není zřejmé, co má prokazovat, nelze po žalovaném požadovat, aby za žalobkyni důvody pro výslech svědka domýšlel.

Závěr a náklady řízení

61. Jelikož soud shledal žalobu důvodnou, zrušil napadené rozhodnutí pro nezákonnost podle § 78 odst. 1 s. ř. s. a věc vrátil žalovanému k dalšímu řízení. Soud současně zrušil i rozhodnutí správního orgánu I. stupně podle § 78 odst. 3 s. ř. s., neboť zjištěná pochybení souvisí s posouzením důvodnosti žádosti, a tedy s povinností, která primárně tíží správní orgán I. stupně. V dalším řízení bude žalovaný vázán právním názorem soudu vysloveným výše (§ 78 odst. 5 s. ř. s.), tedy, že ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že žalobkyně nebyla řádně poučena ve smyslu tehdejší úpravy, resp. řádně informována ve smyslu § 3 odst. 2 zákona o odškodnění protiprávních sterilizací, a tedy splňuje podmínky pro nárok na odškodnění za nezákonně provedenou sterilizaci.

Shodu s prvopisem potvrzuje: Z. F.

62. Výrok o náhradě nákladů řízení je odůvodněn ustanovením § 60 odst. 1 s. ř. s., podle kterého má účastník, který měl ve věci plný úspěch, právo na náhradu nákladů řízení před soudem, které důvodně vynaložil, proti účastníkovi, který ve věci úspěch neměl. Ve věci měla plný úspěch žalobkyně, která je osvobozená od soudních poplatků ze zákona, a v řízení byla zastoupena Ligou lidských práv jako obecným zmocněncem. Soud proto rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů tohoto řízení.

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou (více) vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 s. ř. s. a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Soudní poplatek za kasační stížnost vybírá Nejvyšší správní soud. Variabilní symbol pro zaplacení soudního poplatku na účet Nejvyššího správního soudu lze získat na jeho internetových stránkách: [www.nssoud](http://www.nssoud.cz)

Praha 7. ledna 2025

Mgr. Marek Bedřich, v.r.
předseda senátu